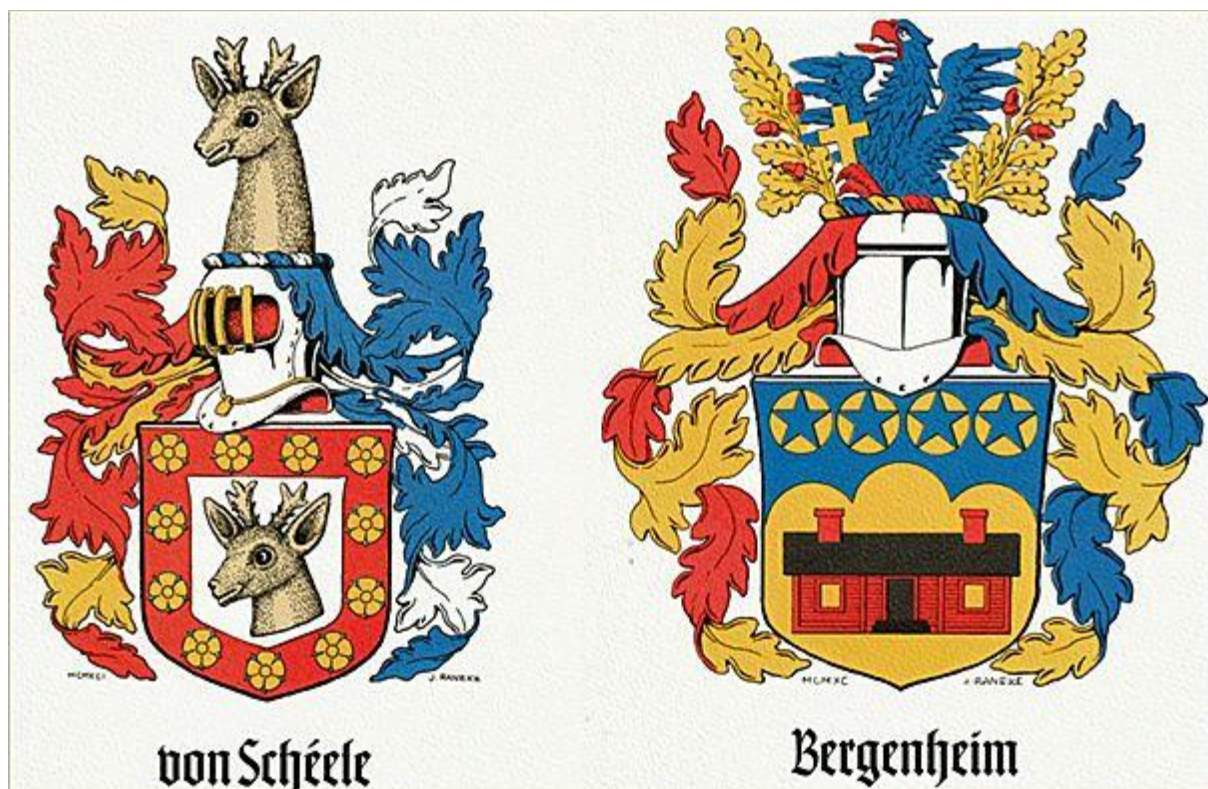

Medlemsblad för Släktföreningen von Schéele-Bergenheim

Årgång 24

Nr 1

2024

AKTUELLT FRÅN STYRELSEN

Du är välkommen att delta aktivt i vår släktförening! Ju fler vi är – desto smakrikare soppa! Vi är många som uppskattar vår släktförening och våra sammankomster – men, vi behöver bli fler som deltar ännu mer aktivt i arbetet. Du kan själv avgöra omfattningen på ditt engagemang – och varje bidrag är välkommet!

Nedan ser du några av styrelsens uppgifter. Kanske är det just här du vill och kan engagera dig? Eller vill du hjälpa till och värva fler släktingar till vår förening? Eller vill du bidra med berättelser, anekdoter, bilder från din familj? Som du säkert sett i vårt medlemsblad arbetar vi både med historia och nutid. Eller vill du vara med och planera aktiviteter vid våra kommande släktträffar? Såväl tips och idéer som aktivt arbete är ett välkommet tillskott.

Styrelsen i släktföreningen von Scheele – Bergenheim har utsetts för att arbeta med följande huvudsakliga ansvarsområden

- Förvalta föreningen så den kan utvecklas och säkerställa sitt ändamål, som bland annat är att utforska och redovisa släkternas historia
- Utveckla föreningens stadgar så dessa är moderna och anpassade i tiden
- Planera kommande släktmöten så att dessa har en tydlig historisk koppling för slakten, men också är moderna och trevliga
- Ansvara för föreningens ekonomi
- Hitta nya - och gärna yngre - släktingar som vill bli medlemmar
- Samarbeta med redaktionsrådet som ansvarar för vårt Medlemsblad

Styrelsens ledamöter väljs vid släktmötet, som också försöker se till att styrelsens samansättning är så jämnt fördelad mellan släkterna som möjligt.

Styrelsen sammanträder cirka 4 gånger per år. En del möten sker digitalt, vilket reducerar styrelsens kostnader, då styrelsens ledamöter bor utspridda i landet. Däremellan utför företrädarna de arbetsuppgifter som man överenskommit om.

Det är roligt att verka i styrelsen. Vi får syssla med intressanta och berikande ärenden. Man kan säga att vi arbetar med ett frågebaserat lärande. Vi lär känna vår släkt som är, och har varit, full av skickliga människor, från olika områden: - affärsmän, ingenjörer, läkare, forskare och rena äventyrare. Modiga och utvecklingsorienterade. Genom föreningsarbetet kommer vi närmare människor, spännande händelser och berättelser.

Vi ser fram emot att fler aktivt vill bidra och stödja vårt arbete. Du är varmt välkommen att ta kontakt med oss!

INNEHÅLL I DETTA NUMMER

I serien ”Lär känna din släkting” intervjuar Kerstin Ljungström Zetterberg denna gång Bengt Jacobsson, som medlemmarna känner igen från våra släktmöten. Han har också varit en av Medlemsbladets tidigare redaktörer. Tillsammans med Kerstin får vi i intervjun ta del av några av hans utomsvenska livserfarenheter. Därefter skildrar Bengt själv några av våra Bergenheimsläktingar som delar samma gravplats i Kungsäter.

Efter Legala notiser följer en presentation av boken ”*Alla är vi valloner*” av Peter Sjölund. Detta sker som ett led i att lyfta fram släktforskning, vilket släktföreningen vill stimulera. Sedan följer ett omtryck om vår släkting Daniel Nilsson Bergenhem lyft från Medlemsbladet 2000. Slutligen presenteras en släktforskningsnyhet gjord av Adam von Schéele.

Vi behöver din hjälp för att uppdatera familjenyheter.

Vi uppmanar medlemmar att rapportera förändringar i familjen. Meddela oss även om vi råkat publicera felaktiga uppgifter. På släktföreningens hemsida, <https://scheelebergenheim.org> finns menyvalet ”Familjenytt”. Man klickar på det ordet för att enkelt göra en anmälan.

Äldre ek i halvöppet kulturlandskap. Foto: MG (<https://www.upplandsstiftelsen.se>)

LEGALA NOTISER

FÖDDA

Pl. X/Fj. IX 2024-02-17 En son, Carl Erik **Axel** Cecil Robert, till **Truls** Erik Lars Ljungström, (*15/2 1987) och **Irene** Helena Elisabeth (f. Hirvonen, 24/12 1987), Stockholm

GIFTA

Pl. II/Fj. II 2023-09-23 **Johan** Erik Michael von Schéele, (*1987) och Ann **Emelie** Cecilia Fogelström (*1988), Dalby

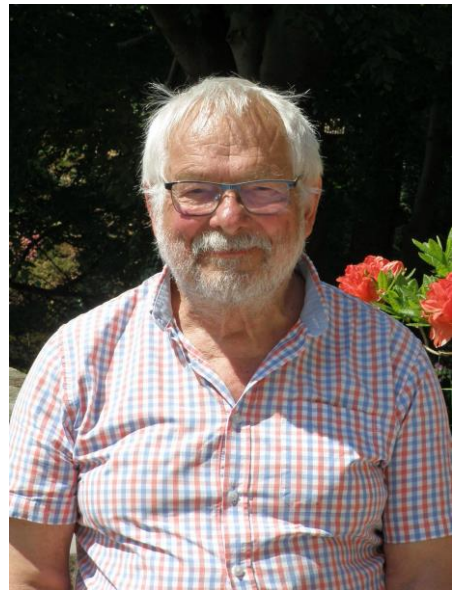
DÖDA

Gren	Datum	Namn	Ort	Ålder
Pl. II/Fj. II	2023-07-29	Ing-Britt Birgitta von Schéele, f. Cederberg	Staffanstorp	86 år
Pl. X/Fj. IX	2023-08-18	Birgit Gunnel Marianne von Schéele, f. Carlson	Huskvarna	91 år
Fj. IV/Pl. III	2023-08-24	Ola Magnus Joakim von Schéele Bergenheim, f. Simonsson	Falkenberg	59 år
Fj. XI	2023-08-28	Aulis Einar (Alle) Bergenheim	Särö	83 år
Fj. I	2023-11-02	Arne Gösta Verner Johansson	Åsa	87 år
Fj. X	2023-11-14	Karin Anna-Stina Litzén, f. Bergenheim	Mölnadal	90 år
Fj. XI	2023-11-17	Sigrid Ingela Birgitta Räjert, f. Stålenheim	Arvika	89 år
Fj. VIII	2024-02-06	Lars Anders Göran Lindqvist	Bua	76 år

LÄR KÄNNA DIN SLÄKTING - BENGT JACOBSSON

Bengt Jacobson (F. IV/Pl. III) är välkänd. Han har varit en central medlem i föreningen och bidragsgivare till Medlemsbladet i många år. Men det innebär inte att vi vet så mycket om honom och hans liv. Men här kommer påspädning av den delen.

Bengt föddes i Halmstad 1942 och växte som barn upp i Kristianstad och Norrköping. Under åren i Norrköping skildes hans föräldrar och senare gifte hans mamma Sylvia om sig med en engelsman. Det medförde ett, för Bengt plötsligt och oönskat, uppbrott från Sverige med nytt hem i Brighton, England. ”När jag kom dit hade jag bara läst engelska i skolan i ett år, så jag varken förstod eller kunde prata särskilt mycket”. Likväl förväntades Bengt gå i skola där, vilket han vägrade. Det gick självklart inte för sig, så han blev placerad tillsammans med ett halvt dussin andra gossar i privat undervisning i engelska. Detta till trots, fortsatte Bengt att vägra tala engelska. Som barn får man ju använda den makt som står en till buds. ”I England saknade jag det som hade varit självklart i Sverige: att som barn leva ett fritt liv, kunna cykla, åka skidor och så vidare. Det fanns inte att få i England. Barn kunde inte träffas spontant; normen var att föräldrarna godkände ens kamrater. Det var svårhanterligt.”

Bengt Jacobson

Med tiden sattes Bengt i internatskola, där han förväntades lära sig engelska snabbt. Rutinerna i en internatskola var helt okända för Bengt: När han en söndagseftermiddag gick runt i de tomma korridorerna på jakt efter något att göra, mötte han rektor, som tog honom i sträng upptuktelse. Förväntningen var att Bengt skulle sitta i biblioteket och skriva brev till föräldrarna, vilket dock ingen hade klargjort för honom. Bengt blev likaväl straffad med sex piskrapp, ohyggligt! Så Bengt rymde – tog bussen hem! Dagen därpå kördes Bengt tillbaka till skolan. Idag är Bengt själv full av beundran över sin reaktion.

”Efter 1,5 år på internatskolan var det dags för Brighton College, som jag kom in på med mycket bra betyg”, fortsätter Bengt att berätta. ”Där gick jag i fem år – och fick hoppa över det första året, eftersom jag hade så bra betyg från internatskolan. Det var en ’public school’ som konstigt nog betyder ’privat

skola', där alla som kunde betala hade möjlighet att gå. Undervisningen fokuserades de sista åren på zoologi, kemi och fysik, vilket var mina favoritämnen, då jag tänkte bli kemist. Schemat hade många håltimmar, vilka jag tillbringade i konstrummet. Det var roligt att teckna och teckning är användbart i alla typer av vetenskap. Och jag kom till insikt om att tecknandet var min favoritsyssla, och att den talangen kunde användas i ett speciellt yrke – arkitektens. Det blev mitt nya fokus.”

”Det ledde mig till Brighton Art College, som var en konstskola. Det var fantastiskt att få gå där och vi hade god undervisning. Vi var i övre tonåren och det var 60-tal, musik och dans stod ofta på agendan och vi hade förmånen att till våra skoldanser få besök av band som med tiden blev kända, till exempel Rolling Stones. I det sammanhanget dök den fina tjejen Thelma upp. Vår kärlek var stark och trots att våra respektive mödrar ogillade vår relation så höll vårt förhållande ändå och vi är fortfarande lyckliga tillsammans!”

Äventyren lockar

”Under collegeåren gjorde jag och några studiekamrater en del äventyrliga resor runt Medelhavet, både ”på tummen” och på skoter. En gång hade vi planerat att resa till Grekland och Turkiet för att studera arkitektur. Men i Istanbul träffade vi några jämnåriga som hade besökt Egypten och de inspirerade oss med berättelser om ändå äldre och mer sevärda byggnader där. Så vi for vidare genom Turkiet, Syrien och Libanon och tog sedan båt till Port Said för att undvika Israel. Med en israelisk stämpel i passet kunde man inte komma in de kringliggande arabländerna.”

Bengt i väntan på en bil i Libyen 1962

”Självklart hade vi växlat pengar svart, så gjorde man, till egyptiska pund vilket innebar att vi hade mycket pengar. Hur skulle vi hantera det i tullen om de skulle komma på oss, vi hade ju inga växlingskvitton! För säkerhets skull tog vi kontakt med våra ambassader och förklarade vårt dilemma. Den brittiska ambassaden sa: `Säg att ni har lånat av oss', den svenska

ambassaden föreslog att vi skulle säga att vi vunnit på kortspel! Nå, det gick bra. Väl framme i Egypten köpte vi tågbiljetter söderut och trodde att vi hade köpt den billigaste klassen, men det visade sig att det var ännu billigare för de som

satt på taket! En rysare! Efter Egypten liftade vi vidare och när vi kom till Tunis, låg det ett brev från våra föräldrar på posten, där vi hade poste restanteadress: ”Ni får inte på några villkor resa vidare genom Algeriet, där pågår det inbördeskrig!” Så vår lösning blev båt till Marseille. Så var det 1962.”

”En annan resa med en kompis gick mot Indien. Han blev sjuk och behövde vård i Iran och under tiden där fick vi klart för oss att i Afghanistan, som var vår nästa destination, så hände det att folk försvann spårlöst. Vi blev rädda och avbröt vår resa, vilket kanske var klokt.”

”Thelma var med mig på ett av dessa äventyr. Vi liftade omkring i Kurdistan i östra Turkiet, och där firade vi hennes 21-årsdag!”

Ungdomsdröm och ett nytt uppbrott

”Jag blev utbildad arkitekt och Thelma och jag bodde ihop. Det uppskattades inte av Thelmas föräldrar. De hade bott i Västindien, där de levte väldigt skyddade liv - långt ifrån europeiska tonårsuppror. Thelmas pappa var upprörd och i sin oro ville han få mig utslängd från England. Han tänkte också se till att Thelma blev satt under förmyndare.”

”Jag sökte ett arbete i Uganda, vilket fordrade att vi var gifta. Thelma och jag gifte oss därför i hemlighet. Vår son, Johan, föddes nio månader senare och vi har senare förstått att det var många i släkten som räknade på fingrarna när allt kom fram. Men, det var dåliga tider i England så vi packade allt vi ägde i en VW-buss och flyttade till Sverige. Det fanns inget arkitektjobb som väntade på mig i Halmstad eller någon annanstans, däremot kunde jag få dagjobb i hamnen. Man gick till ett upprop på morgonen och fick uppgifter i den ordning man anlät. Och, om man hade annat att göra, t. ex. intervjuer för arkitektjobb, så gick man inte dit. Enkelt, tungt och lönsamt.”

Min kamrat Graham nyvaken en morgon i Iran 1964

”Med tiden fick jag ett arkitektjobb i Härnösand - och så långt norrut hade jag aldrig tidigare varit. Det var ett bra jobb, men svårt för mig eftersom jag inte hade en professionell nivå på min svenska. Mitt språk bestod snarast av en

trettonårings ordförare. Därtill hade jag ingen dialekt så jag betraktades nog som `konstig` och `svårplacerad`. I det sammanhanget vantrivdes jag. Men, efter 1,5 år fick jag brev från den kamrat som jag varit på väg till Indien med, när vi reste på våra skotrar. Han hade fått jobb i Nigeria och undrade om vi ville komma och jobba där. `Skulle det inte vara läckert att jobba i tropikerna?` Det lät bra tyckte vi, som var lite trötta på mörker och kyla. Så jag sökte och fick ett jobb som arkitekt i Lagos, Nigerias största stad. Det ledde till att i april 1971 flyttade jag med Thelma, lille Johan och nyfödda Mia, till Lagos. Alla omkring oss ansåg att det var vansinne. Och givetvis fick vi malaria. Men det gick att bota, och ingen av oss har symptom idag.”

”På den tiden fanns det få utbildade arkitekter eller ingenjörer i Afrika. Det hade tagit tid för Nigeria att skapa professionella utbildningar efter självständigheten 1960, så de behövde söka kompetens från utlandet. Jag jobbade där 1,5 år och det var en fin tid. En dag när jag var i en butik och letade efter skivor att spela, hörde jag andra kunder som talade svenska. De visade sig arbeta för en grupp svenska företag vilka höll på att bilda ett byggkonsortium. När vi samtalat en stund frågade de om jag var intresserad av att jobba med dem. Konsortiet fick bygguppdrag och jag började arbeta tillsammans med dem.

Våra uppdrag genomfördes huvudsakligen i en delstat i den sydöstra delen av Nigeria, med Port Harcourt som huvudstad, så vi flyttade dit.”

Thelma och Bengt på väg till Nigeria över Sahara 1975

Thelma, Johan och Mia firar Lucia 1971 i Lagos

”Allt var mycket korrumperat och det var omöjligt att arbeta utan att komma i kontakt med mutsystemet. Ett exempel är 10 % av konsortiets intäkter skulle betalas till regionens finansminister. Han tyckte att det var pinsamt när jag kom med kartonger fyllda med pengar. Det var så stora summor att jag fick vänta på banken tills de hade fått in tillräckligt med kontanter. Finansministern var brydd och talade med avund om Sveriges välfärdssystem. Han sa, att anledningen till att han behövde vårt `tionde´ var att han hade korridoren fylld av släkt och bybor som behövde hjälp. Släktens omhändertagande är fortfarande en stor och aktiv del av traditionerna i många delar av Afrika söder om Sahara.”

Fler äventyrligheter

”Jag fick naturligtvis fler roller i den internationella kretsen i Port Harcourt. Bland annat blev jag `Bar secretary´ i vår hästpoloklubb. Det innebar att det var mitt uppdrag att se till att barens förråd alltid var väl påfyllt. Klubben satte mig i kontakt med en smugglare som tog upp mina beställningar och som levererade prompt. Naturligtvis, spelade jag även polo, vilket medförde en oönskad skada på ett knä. Min häst halkade och landade på mitt underben med påföljande omvridning. Det hände för snart 50 år sedan men på senare år har smärtan kommit tillbaka. Inte ovanligt, sägs det.”

”En dag när jag lyfte telefonluren för att vänta på en telefonist för att bli kopplad vidare råkade jag höra marschmusik på telefonen: En militärkupp hade ägt rum och det skedde då och då under de följande åren. Militärerna kände till att vi betalade mutor, och jag blev arresterad och förhörd om saken. Jag försvarade mig: `jag är bara anställd´. Situationen var makaber, alla i förhörssalen kände varandra, förhören spårade ur och efter en stund började alla skratta. Sedan blev det allvar igen. Dessbättre blev det inga påföljder för mig.”

Johan skördar papaya i Lagos 1972

”Konsortiet fick i uppdrag att göra en stadsplan för Port Harcourt. För detta anlätades White Arkitekter, ett av de största arkitektkontoren i Sverige. När vi flyttade hem till Sverige 1976, blev jag anställd där.”

Krokig väg hem till Sverige

”Hos White arbetade jag mest med deras uppdrag för SIDA; vårdbyggnader och skolor. De beslutades även att öppna ett kontor i Dar es Salaam i Tanzania. Tack vare mina erfarenheter från Nigeria, blev det jag som fick leda den filialen.”

”Familjens flyttlass gick nu till Östafrika. Men, medan vi var där ändrade SIDA sin politik. De slutade att finansiera byggnader och satsade i stället på importstöd. White slog därför igen sitt kontor i Dar. Jag hann dock med några spännande resor innan vi åkte hem till Sverige. Vi gjorde en safari i Ngorongoro kalderan och andra nationalparker och besteg även Kilimanjaro, nästan 6 000 m. Det är svårt att andas däruppe.”

”Hemresan med familjen gick via Indien och Nepal, länder som jag velat besöka sedan jag var liten. Det visade sig senare jag skulle få en mängd uppdrag i stora delar av Indien genom Världsbanken.”

”Under tiden i Stockholm, reste jag mycket i arbetet, oftast 2 - 4 veckor i taget till olika länder i Afrika. Det passade bra för mig att kunna åka på korta uppdrag och inte vara borta längre tider från familjen. Uppdragen kom ofta med kort varsel och det förväntades att jag skulle ge mig av omgående. För att möjliggöra detta hade jag däremellan ganska trista och okvalificerade jobb som att exempelvis färglägga ritningar. Det var inte professionellt hållbart och efter något år beslutade jag mig för att arbeta på egen hand. Jag hade fått bra kontakter inom SIDA och de fortsatte att anlita mig. Bland annat ritade jag vårdcentraler i Zimbabwe och andra länder. Med tiden fick jag uppdrag från Världsbanken, vilket var roligare än att arbeta för SIDA som är politiskt styrt. Min firma fick också uppdrag från andra organisationer. I samband med ett uppdrag för Världsbanken råkade jag och en indisk kollega hamna i fängelse. Vi var i Uganda strax efter att Idi Amin hade störtats. Vi hade passerat en strategisk bro över Nilen, där fanns det ett vackert och dramatiskt vattenfall. Min kollega tog bilder av det forsande vattnet. Plötsligen dök det upp en mängd soldater med gevär och vi blev arresterade – anklagade för spioneri! Vi fördes in genom den stora porten i fängelset. Det var ruskigt. Vi lyckades få tala med befälhavaren – mötet ägde rum på en restaurang - och han konstaterade att soldaterna hade gjort rätt. Han tog filmen ur min kollegas kamera varpå vi blev frisläppta, efter att vi bara suttit fängslade i fem, sex timmar. Följande dag hade vi ett möte med landets försvarsminister. Han förklarade, att om detta hade hänt ett halvår tidigare, så hade vakterna skjutit först, och ställt frågor efteråt.”

”Vid ett annat tillfälle, i Zambia, skulle vi besiktiga vårdcentraler i landets gränstrakter. Platserna var markerade på våra kartor. Vi råkade få punktering på vår bil och då upptäckte ett gäng berusade soldater oss. Soldaterna ansåg att våra

kartor visade att vi ägnade oss spioneri och de tänkte fångsla oss. Turligt nog anlände en Landrover med en rysk läkare från WHO. Vi förklarade läget för honom och han gav oss ett råd. Sedan körde han runt nästa kurva, vi körde snabbt efter honom på hjulfälgen och hoppade in i hans bil. Därmed blev vi räddade, men vi måste lämna vår bil kvar på platsen. Den fanns dock kvar när vi återvände ett par dagar senare. Hela upplevelsen var ytterst otrevlig.”

”Jag drev min konsultfirma till 2012. ”Med tiden fick jag också uppdrag från Asiatiska utvecklingsbanken och med arbeten i södra, sydöstra och centrala delarna av Asien, och även på Samoa, i Stilla Havet. Många uppdrag var i de indiska megastäderna, där det skulle byggas vårdcentraler i slummen. Jag tyckte att det var intressant att få följa hur slumområden förbättrades. När människor där fick jobb och kunde köpa TV, cyklar, motorcyklar, och så vidare utvecklades slumområdet till en accepterad stadsdel. Då först beslutade politikerna att bygga vårdinrättningar. Det skedde i Delhi, Mumbai, Calcutta och de andra, enormt stora, städerna. Efter varje uppdrag där, var jag så lycklig när jag kommit hem till Bjärehalvön i Skåne och kunde njuta av blå himmel och grönska.”

”Mitt sista uppdrag var på Samoa, som hade drabbats av en tsunami och där många skolor och vårdcentraler hade spolats bort. De behövde råd om var man skulle man bygga härnäst. I och för sig var det vansinnigt att skicka mig precis halvvägs runt jorden. Det fanns naturligtvis kompetens på närmare håll, men jag åkte gärna dit.”

Bjäre först, sedan Båstad

”Vi köpte en gård på Bjärehalvön 1991. Gården hade flyttats dit när storskiftet slutfördes 1857. Jag ville gärna ha ett hus som behövde renoveras. Till gården hörde elva hektar mark och ett skogsskifte på ett hektar. Alla gårdar i trakten hade åker, bete och skog av ungefär den storleken. Det var vad som hade behövts för en familj att leva på. Vi renoverade och försökte behålla det ursprungliga. Vi hade får som fick lamma i den tillhörande ladan. Där fanns det plats för drygt trettio tackor. Det blev mycket arbete med att sätta upp grindar i olika bås, så att de kunde spärras in under lamningen. Med tiden blev det alltför tungt och vi minskade besättningen till tjugo får.”

”Ibland kunde jag vara borta i två veckor, någon gång i tre månader. Det var förstås tungt för Thelma att hantera allt hemma själv. Det värsta var nog när jag var i Mongoliet under en tre månader en vinter. Jag förfrös ett par tår, vilka fortfarande gör ont, även om bäddsockar hjälper.”

”Till slut flyttade vi från gården eftersom jag hade ont i höften. Inte ens efter det att jag hade opererats klarade jag att hantera lammen. Jag kunde inte klättra på tak eller utföra reparationer, så det blev ohållbart. År 2015 flyttade vi till en fyrtiotalsvilla intill en bäck i Båstad. Den är större än vad vi behöver och har en gäststuga. Men det är också skönt att ha det rymligt. Ett barnbarn bodde i gäststugan ett par månader i somras under ett sommarjobb. Och huset blev förstås fullt även i samband med min mammas begravning i somras. Vi trivs mycket bra med detta nya liv.”

Familjen har vuxit

”Vi har idag fyra barnbarn, Johans två söner och Mias två döttrar. Johan med familj bor i Lund medan Mia har sin bas i Stockholm. Vi ses så ofta det går, även om det ibland blir glesare än vad vi hade önskat. Men på juldagen är det alltid engelsk jul med kalkon, och då samlas vi!”

Reflektioner på yrkeslivet

”Livet och inte minst arbetslivet blev annorlunda än jag hade trott. Jag har jobbat mindre i Europa än annorstädes och det var omöjligt att förutse att jag skulle ha internationell karriär. Jag har lärt mig mycket av att jobba i utvecklingsländer, där villkoren är helt annorlunda och kulturen kräver att man jobbar mycket lyhört. Det är verkligen speciellt.”

Livet idag

”Nu, utan yrkesverksamhet går en del av min tid åt till släktfrågor och åt att ta hand om allt jag ärvt efter min mamma och andra släktingar. Jag skriver på mina memoarer, som barnen gärna vill ha. Under sommarhalvåret är jag mycket i vår stora trädgård med mina grönsaker och andra odlingar. Jag funderar mycket hur det blir för kommande generationer. Vad händer med släktföreningen när banden tunnas ut? Man måste komma upp i en viss ålder och få perspektiv. Finns det tillräckligt intresse hos tillräckligt många?”

”Vi får hoppas att släktemötena och medlemsbladet kan bidra till att intresset för våra släkter består.”

Intervjuade gjorde Kerstin Ljungström Zetterberg (Pl. X/Fj. IX).

DEN STORA BERGENHEIMGRAVEN I KUNGSÄTER

Om någon besöker kyrkogården i Kungsäter utan att veta något om tätorten, skulle de säkert få intrycket av de många förekomsterna av namnet Bergenheim att det varit en mycket gammal släkt i samhället. Det finns ett stort antal - drygt tjugotalet - gravar, med Bergenheimare - men före 1892 hade ingen Bergenheim levt i byn.

Kungsäter och Bergenheimarna

De första som bosatte sig i trakten var Gottfrid (Fj. IV) och hans hustru Minnie (Pl. III) efter sin hemkomst från Kalifornien. De hade med sig sina döttrar, Signe, 3 år, och Hildur, 1 år, och flyttade in på gården Faggared, som ligger på andra sidan av sjön Oklängen, öster om samhället. Köpet av gården hade Gottfrid överenskommit med den tidigare ägaren i USA, när denne hade etablerat sig där, men fortfarande hade kvar sin familj i Sverige. Han hade behövt sälja gården för att kunna finansiera familjens resa över Atlanten.

Faggared låg lite avsidet och var förmodligen inte idealet för Gottfrid och Minnies planer. Men redan tre år senare, 1895, hade de köpt gästgiveriet inne i Kungsäter och lät bygga ett bostadshus, Aspudden, till sig själva nedanför gästgiveriet. (Aspudden kom att rivas i slutet av 50-talet/början av 60-talet efter att tidigare ha fungerat som äldreboende. Det ersattes av byns snabbköp.) Efter att Gottfrid med familj flyttat in i Kungsäter fortsatte dock Faggared att spela en viktig roll för släkten Bergenheim och fungerade som första bostad för flera av återvändarna från USA och även för Theodor Bergenheim, deras far, när han och Hanna flyttade från Skara (där de bott efter att ha sålt Fjellaregården i Harplinge) för att vara närmare sina barn.

Tio familjemedlemmar samlade i en släktgrav

Theodor dog 1903, en månad innan han skulle fyllt 80, och blev då, förmodligen, den förste av de tio som kom att begravas i den stora släktgravens. Även Gottfrid och Minnies yngsta barn, och ende son, **Georg**, som dog redan 1899, innan han fyllt ett år, är begravd här. Det är dock möjligt att han hade en annan grav tidigare. Han kan ha flyttats för att vara intill sin farfar och därmed inlett släktgravens. Georgs grav finns faktiskt inte med i den officiella gravförteckningen för Kungsäter men hans sten finns där och förhoppningsvis även hans kvarlevor.

Theodor var tydligen en stor och stark man med intresse för jakt. Han lär ha vandrat till byn Egnared, i närheten av Ullared där hans äldsta dotter

Euphrosyne var gift med komministern, Erik Westerlund. Det är omkring 1½ mil från Faggared till Egnared. När han kom fram hade han ett rådjur på sina axlar. Var Theodor hade skjutit det framgår inte och därför inte heller hur långt han burit det. Theodors grav har en stor svart sten som har klassats som ”kulturminne och tidstypiskt” och har fått en liten plakett som redovisar detta (ungefär på samma sätt som hus kan K-märkas) Theodor var gift två gånger, först med Petronella Andersson, död (och begravd) i Harplinge 1873, sedan med Hanna Westerlund, död i Kungsäter 1922, och en av de tio som också vilar i släktgraven. Hanna var syster till Theodors svärson Erik och de båda syskonen var barn till en av Theodors grannar i Harplinge, kyrkoherden Lars Westerlund.

Under sina sista två år var **Gottfrid** sjuk och han dog 1914, bara 52 år gammal. Hans sten är den största på släktgraven, vilket kanske reflekterar hans betydelse för Kungsäter och dess utveckling. Stenen restes av Gottfrids företag, Marks Linnemanufaktur AB. Även Gottfrids hustru, **Minnie** som dog 1933, är begravd här.

Två av Gottfrid och Minnies fem döttrar vilar också i släktgraven, nämligen Signe och Ragnhild. **Signe** var mycket intresserad av släktens historia, som hon skrivit många sidor om. En hel del av dessa ligger till grund för några av de artiklar som vi kunnat läsa i Medlemsbladet. Signe var äldst av Gottfrids och Minnies barn. Hon var gift med en sjökaptan från Råå, Arvid Jonasson (senare Romenius). Innan de skildes fick de två barn, **Sylvia** och **Bertil**. Arvid flyttade först till Sydamerika och strax före andra världskriget till London varifrån han deltog i konvojer över Atlanten, med förnödenheter från USA. Signe bodde i Halmstad men hälsade ofta på hos sin syster Ragnhild på Björkliden. Signe avled 1977, 88 år gammal.

Ragnhild var Gottfrid och Minnies tredje dotter, men deras första barn som föddes i Sverige. Hon blev Kungsäter trogen hela sitt liv och gifte sig aldrig. Av någon anledning, som jag aldrig fick förklarad, kallades hon alltid ”Naje”. Det var möjligen hur namnet

Ragnhild uppfattades av hennes två äldre systrar. Hon drev postkontoret i Kungsäter i många år. Det är otroligt, att idag tänka sig att lilla Kungsäter hade eget postkontor. Det låg bara några hundra meter från Björkliden utmed vägen till Derome och Varberg. Sina sista år tillbringade Ragnhild på byns äldreboende, där hon avled 1980, 86 år gammal.

Bertil delade lägenhet med sin mor, Signe, i Halmstad, hela sitt liv. Han utbildades till textilingenjör i Norrköping i början av 50-talet, och var anställd på Wallbergs textilindustri i Halmstad fram till sin pensionering. Hans stora intresse var dock rodd och han sågs ofta träna på Nissan i Halmstad. Varje år var han en av de drivande personerna bakom de internationella roddtävlingarna på sjön Simlängen. De första Olympiska Spelen efter kriget hölls i London 1948. Bertil var med i uttagningen av de svenska deltagarna, men missade Londonbiljetten med en mycket liten tidsmarginal. Bertil tillbringade mycket av sin tid under sin moster Ragnhilds äldre dagar med att hjälpa henne med underhåll och renovering av Björkliden. Efter hennes död fick han arva huset och bodde där periodvis, alltid med hammare och spik i beredskap. Bertil drabbades av cancer och avled 1997, 72 år gammal.

Sylvia, Bertils två år äldre syster, var född på Råå (Helsingborg) 1923, men växte upp i Halmstad. Somrarna tillbringade hon i Kungsäter, tillsammans med sin mormor Minnie och övriga släktingar. Hon gifte sig med Ebbe Jacobsson 1942 och fick en son, Bengt. Familjen bodde i Kristianstad och Norrköping några år innan Sylvia och Ebbe skildes. Sylvia utbildade sig till ”småskolelärarinna”. Genom sin kusin Wanja Simonsson (barn till Gottfrids och Minnes dotter Agnes) träffade hon William (**Bill**) de Coverly Veale, med vilken hon gifte sig 1954. Han var läkare från Hove, nära Brighton på den engelska sydkusten. De fick två söner, David och Torvald, som alltså är Bengts halvbröder.

Bill avled 2003, strax innan han skulle ha fyllt 94. Under kriget var han läkare i brittiska trupperna i Nordafrika och Italien. Bill och Sylvia brukade resa till Sverige varje år och de besökte ofta Kungsäter. Det var vid ett sådant tillfälle som de kom överens om att det var här som de ville vila efter sin död. Bills aska kom dit sommaren 2003 och följdes av Sylvias 20 år senare, 2023. Sylvia blev 99½. Vid den åldern blir ½-åren lika viktiga som för 4- och 5-åringar.

Inför en grav påminns jag om ett talesätt som säger att ”släktbanden kan påminna oss om det förflutna, ge oss styrka att möta dagen och färga framtiden med hopp.”

/ Bengt Jacobson, Båstad. (Fj. IV/Pl. III)

ALLA ÄR VI VALLONER – EN LÄSVÄRD BOK AV PETER SJÖLUND

Jag är inte släktforskare, men jag har funderat över begreppet ”släkt”. Det är inte självklart hur det definieras och begreppet betyder inte detsamma i alla kulturer eller tider. Den definition jag accepterar – för tillfället - innebär att en ”släkt” avser en eller flera *familjer* med en gemensam *anfader* eller *anmoder*. Beskrivning innehåller ytterligare otydliga begrepp. Till min släkt räknar jag även ingifta och adopterade; vilket inte är allmänt accepterat. Jag har beslutat att läsa mer om släktforskning - och då och då redovisa den läsningen. Här följer min presentation av Peter Sjölund's bok ”*Alla är vi vallonier – om sanna och osanna släkthistorier i Sverige*”.

På Wikipedia beskrivs författaren Peter Sjölund som en svensk genealog och som en ledare inom svensk DNA-släktforskning. Han nämns också som den som löste dubbelmordet i Linköping 2004, omtalat då den krävt den näst största brottsutredningen i Sverige. (Den största utredningen gällde mordet på Olof Palme.) Boken ”*Alla är vi vallonier*” är en av Sjölund's hitintills fem böcker, vilka berör släktforskning med hjälp av DNA. Peter Sjölund är kanske mest känd som medförfattare till sin och Karin Bojs bok ”*Svenskarna och deras fäder*” – vilken, enligt Göran Greiders recension i DN, visar hur den biologiska rasismen kan dödas. Jag tänker läsa och presentera även den boken under det

PETER SJÖLUND

Alla är vi
VALLONER

Om sanna & osanna släkthistorier i Sverige
NORSTEDTS

kommande året.

”*Alla är vi vallonier*” utgår från ett vanligt uttalande: ”min familj härstammar från vallonerna”. Hur det faktiskt förhåller sig med den saken redovisar Peter dels självbiografiskt, dels med sin forskning om bland annat den släkt som kallas ”Bureätten”. DNA undersökningar har avslöjat att en bluff ägde rum i den slakten - på 1600-talet. Släktforskning är inte - och har aldrig varit – helt fritt från förfalskningar. Det beror på att begreppet ”ära” ofta har drivit intresset att stoltsera med sin släkttillhörighet. Sjölund's redovisar DNA forskning på spännande sätt som en skickligt anlagd deckare.

Boken kan beskrivas som en fläta av tre olika trådar, vilka Sjölund reder ut. Den ena tråden gäller hur Sjölund blev släktforskare, den andra handlar om släktforskningens bakgrund, medan den tredje berör släktforskning med DNA.

På biblioteket i Kramfors upptäckte den unge pojken Sjölund att hans morfar var omnämnd i en gammal kyrkbok. Peter Sjölund leddes in på släktforsknings-

spåret när modern dessutom hävdade att släkten kanske har vallonskt ursprung och Sjölund upptäcker att en anfader varit "riddare". Mot den bakgrunden blir Sjölund så småningom historiker och kommer att undersöka Bureättens släkträd. Tillsammans med en kollega bekräftade han den ättens släkträd ända tillbaka till omkring år 1400. "Detta är den dittills äldsta svenska släkt som har verifierats genom tester på nu levande ättlingar".

Att Bureätten har ett så gammalt släkträd hänger ihop med släktforskningens ursprung, som för svensk del ytterst handlar om makt och ära. Sveriges kung måste vara mäktigare än Danmarks kung, när man kan visa att Gustaf II Adolf härstammar från Adam och Eva! Danskarna antar dock utmaningen, med än mer kreativ släktforskning – det vill säga en hel del uppfinningsrikedom. Denna allvarsamma lek går inte adelsmännen i de båda länderna förbi och snart har varje ädling ett släkträd som man skryter med.

Peter Sjölund's bok handlar också om släktforskning med hjälp av DNA. Det gör han enkelt och begripligt. Bland annat med ett avsnitt som dessutom reder ut hur det kommer sig att filmfiguren "Rambo" (Sylvester Stallones actionfigur i filmen "*First Blood*" (1982) är uppkallad efter Ramberget på Hisingen i Göteborg! Den berättelsen berör DNA analyser av både människor och ett äpple som 1639 råkade följa med en utvandrare.

Förutom dessa tre, oväntat spännande, berättelser, reflekterar Peter Sjölund även kring några andra vanliga familjehistorier. "Blåblodsälskande släktforskning" är ett exempel på en sådan gren

Peter Sjölund's bok är lättläst, intressant och spännande. Den har introducerat mig till konkret släktforskning med stöd av DNA. Den visar att man både kan bekräfta och motbevisa släktforskning som vilar på dokument – eftersom något eller några handlingar kan vara förfalskningar. Teoretiskt kan man kontrollera släktskap långt tillbaka i tiden. Vi bär på DNA-spår av våra anfäder. Men det är inte samma sak som att påstå att jag och Jonas i Rangedal, som levde cirka 500 år före mig, är likartade personligheter. Jag bär antagligen på omkring 0,1 % av hans DNA. Men jag har också fått genetiskt material från mer än tusen andra av hans samtida, vilka också är mina anor. "Släkten" handlar inte om en enda, och oftast manlig, linje. Den traditionella släktforskningen är ett snävt sätt att förstå en närmast oändlig väv av människor vilka möjliggjort vår existens.

/Olle-Petter Melin (Pl.X/Fj.IX)

DANIEL NILSSON BERGENHEM OCH HÄXORNA

Följande artikel av Kjell Sjöberg (Fj. XI) publicerades först i Medlemsbladet, årgång 9, 2000 (på omslaget står det av misstag 2001); då med rubriken ”Daniel Nilsson Bergenhem - en hårdför länsman”. För att underlätta läsningen har jag försett texten med underrubriker och gjort några tillägg i kursiv inom hakparenteser. Noterna har numrerats löpande. I texten ger Kjell Sjöberg oss inblickar i Daniel Nilsson Bergenhems liv så som det framgår i samtida protokoll. Utöver historierna om häxor låter Kjell Sjöberg oss erfara fler sidor av Daniels personlighet. Vi ser också en del av det samröre som tidiga företrädare för våra släktgrenar hade med varandra. Som jag läser texten, ser vi hur en person med makt kan bli utsatt för andras illvilja, och även kan komma att missbruka sin ställning.

Kjell Sjöberg: Daniel Nilsson Bergenhem - en hårdför länsman. Daniels farfar och far

Daniel Nilsson Bergenhems farfar var den inom släkten så omtalade Botolf, som föddes någon gång vid mitten av 1500-talet. Det finns olika spekulationer om exakt när. Botolf ägde ett hemman i Askerud i Sunne i Byn i Ekshärad.^{1 2} Enligt hembygdsboken *Ekshärad's socken*, utgiven i slutet av 1960-talet, kan han ha varit länsman i Ekshärad.³

Botolf och hans hustru Anna Elfdalia hade åtminstone fyra barn.⁴ Sonen Nils Botolfsson var enligt ett tingsrättsprotokoll länsman i Fryksdalen 1637. Han lät uppföra den så kallade Länsmansgården *Svineberg* nära Sunne.⁵ Han var den

¹ Hemmanet Askerud ligger vid Askerudsberget öster om Övre Fryken.

² Hemmanet Byn låg öster om den gamla, numera frilagda, kyrkplatsen som på den tiden hängde ihop med det nuvarande Bynäset, eftersom älvfåran då gick längre österut. Där är nu campingplats.

³ ”/...V/ad Ekshärad beträffar fanns där länsman vid 1600-talets början, enär en sådan med sitt bomärke undertecknat längden för Älvsborgs lösen 1613. Hans namn är dock ej utsatt, ej heller vet vi var han bodde. Det kan ha varit den Botolph, som omnämnes i anteckningarna om släkten Bergenhem (B.R. Jacobsson, Uppsala)” [Borlind, Signe (red.),] *Ekshärad's socken*, Ekshärad's kommun, [Ekshärad], 1969, s.253).

⁴ Anna Elfdalia var dotter till kyrkoherde Ericus Jonae [*Eric Jonasson*] i Ekshärad och hans hustru Ingeborg. Farföräldrar var den mytomspunne kyrkoherden Jonas i Rangedal och hans hustru Birgitta, och morfar var åbon Arvid från Edeby nära Övre Ullerud.

⁵ Gården *Svineberg*, som ligger öster om Övre Fryken nära Sunne, ”/s/ynes av ålder hafva varit boningsort eller boställe för ortens länsmän. `Bibliotheca Wermelandica´ meddelar att /det var/ länsman Nils Botolfsson (stamfar för släkten Bergenhem), som från första början ägde *Svineberg*. /.../” (*Sunneboken. En skildring om människor och skeenden i Sunne församling från sen medeltid till nutid*. Av majoren Arvid Noreen (1859 – 1919), Sunne Hembygdsförening, 1996, s. 158).

Nils Bergenhems företrädare hette Måns Werner. Dennes son, Håkan Månsson Werner, blev i

förste som tog sig namnet Bergenhem, och han var desslikes den ende i syskonskaran som gjorde det. Det torde knappast råda något tvivel om att släktnamnet Bergenhem/Bergenheim härrör från Länsmansgården.⁶

Nils Botulfson Bergenheims [*Daniels fars*] hustru var kyrkoherdedottern Abelona Pehrsson från Sunne.⁷ Paret hade fem kända barn, och äldst var sonen Daniel. På hösten 1654 drunknade Nils Bergenhem, när han i en ekstock skulle ta sig över älven vid Fredros för att uppe i finnmarken ”undersöka hvad tionde finnarna kunde betala”.⁸ Han begravdes den 16 september, och hans kusin, superintendenten Sveno Benedicti Camoenius i Karlstad, utsågs till förmyndare för hans fem barn.⁹

sin tur Bergenheims efterträdare i ämbetet. Håkan Månssons dotter Ingeborg gifte sig sedermera med Nils Bergenheims sonson Jacob. På granngården Gunnarsby hölls ting alltsedan tidigt 1500-tal (Sunneboken, s.54). Den nyssnämnde Håkan Werner köpte gården 1667, varefter den stannade länge i släktens ägo.

⁶ Enligt i släkten vanliga men obestyrkta antaganden tog han namnet efter någon Berga gård. I denna landsända finns visserligen gårdar med namnet Brunskog, Nordmark, Hagfors, Lysvik och Sunne, liksom det finns byar i Glava, Gunnarskog, Västra Ämtervik och Säffle, men ingen av dessa nämns i samband med släkten.

[På 1600-talet var länsmannen en kronans ämbetsman, som fungerade både som polischef och allmän åklagare.]

⁷ Abelona Pehrsson var dotter till kyrkoherde Petrus Jonae i Sunne och hans hustru Sara Svendsdotter. Farfadern var faderns företrädare i ämbetet, Jonas Nicolai.

⁸ Vid tinget den 8 – 9 december 1654 ”tillsades allvarligen, att ho som hafver under sin gård aldrig så liten älf eller sjö, där folk särdeles kronans och /oläsligt/ betjente tarfva resa över, att förrätta sina embetsysslor och ärenden /,/ och icke hålla där en /bör? båt?/ efter denna dag han skall böta 40 /++/ och betala den som därigenom händer skadeståndet.” /Jag kan personligen inte utesluta, att någon eller några personer som inte välkomnade länsmannens besök var inblandade vid denna, menar jag, tämligen oförklarliga ”olyckshändelse”.../

⁹ Sveno Benedicti Camoenius (ibland Elfdalius) (1588 – 1666) var sonson till den tidigare nämnde Ericus Jonae; hans far Benedictus Eriki och Anna Elfdalia var syskon. Han blev superintendent i Mariestad den 13 mars 1647, men redan i juli samma år flyttades superintendentsätet till Karlstad. [*Karlstads kyrka blev domkyrka 1647. En superintendent var en kyrklig ämbetsman, motsvarande en biskop i lutherska länder på 1500 – 1700 talen. Ordet biskop kommer från det grekiska ordet episkopos, som betyder tillsyningsman.*] Han förefaller ha varit en i allo duglig personlighet. Särskilt visade han framfötterna på undervisningens och administrationens område. Vid riksdagarna företrädde han med kraft den egna regionen och dess intressen. Han hade också en utpräglad ekonomisk begåvning, som bl. a. visade sig i hans engagemang i den tidiga värmländska bruksrörelsen. Under sin studietid i Uppsala deltog han som skådespelare i ett par dramer.

Daniels första häxeriaffar

Daniel Nilsson Bergenhem föddes omkring år 1640. Han blev student i Uppsala 1659 och var från den 15 oktober 1660 till 1661 regementsskrivare vid Närkes och Värmlands regemente.¹⁰

1662 blev han länsman i Älvdalen och deltog i sitt första ting den 14 november samma år. År 1663 bodde han, enligt Älvdalsarkivet, på Svineberg i Fryksdalen, och mellan 1664 och 1666 på Hole i Ekshärad.^{11 12} Åren 1666 och 1668 köpte han flera andelar i hemmanet Norra Öjenäs i Ekshärad, varpå han fick lagfart på gården den 24 mars 1670.^[a] I många år hölls därefter tingsförhandlingarna på denna så kallade Länsmansgården.¹³

1667 agerade han på ”kapten löjnanten Eskil Gyllenspets vägnar och angaf Sigrin Månsdotter i N. Welambol i Råda socken för en trullkona och emedan han icke hade sina fullkomliga bevis därtill, begärtes skott måhl till nästa ting,

¹⁰ ”Något av navet i det indelta regementet utgjordes av **regementsskrivaren**, länge den ende byråkraten i förbandets led, med ansvar för rullföring, räkenskaper och korrespondens. /.../ Hans ursprung kan sökas i de mönsterskrivare som fanns i Gustav Vasa armé, men under det trettioåriga kriget växte regementsskrivareämbetet fram som en central funktion i fältregementenas kanslier nere i Tyskland. Under indelningsverkets tid fick regementsskrivaren sina uppgifter till att gälla alla typer av redogörelser, rekvisitioner, förteckningar, räkenskaper och olika skrivelser.” (Lars Ericson [Wolke], *Svenska knektar. Indelta soldater, ryttare och båtsmän i krig och fred*. Historiska Media, Lund 1995, s. 186 f.).

¹¹ Arkitekten och hembygdsforskaren Lars Bäckvall donerade sitt innehållsrika ”Älvdalsarkiv” till Nordiska museet 1934. En mindre del av arkivet finns tryckt i *Om övre Klarälven i gångna tider. Skildringar av hembygdsforskaren Lars Bäckvall*, Dalby Hembygdsförening, 1978, (andra tryckningen).

¹² Mycket vackert beläget vid Mossbergssjöns västra strand nära Ekshärad ligger ett hemman som heter Hole. Om detta var ”Daniels Hole” är jag i skrivande stund inte helt säker på ... det fanns nämligen också ett Hole nära Dalby.

[a] [*Härefter omnämns han ofta som Daniel Nilsson Daniel Nilsson i Öjenäs.*]

¹³ Hemmanet Norra Öjenäs är sedan många år borteroderat av älven. Enligt ”folk på orten” låg länsmansgården på en ö eller udde ungefär mittöver älven vid det nuvarande *Södra Öjenäs*.

allenast ville för denna gången anhängia och låta i protokollet införa.”^{14 15 16} Av allt att döma rann ärendet ut i sanden, men det var inte sista gången som Daniel var involverad i häxeriaffärer.

I september 1669 klagade Daniel över att han blivit ”beskylder lika som skulle han för skiänker och gåfwor [...] hafwa öfwerskyldt och nederlagt några tingssaker, som han dock på sitt ämbets wägnar borde draga för rätta.” Han anhöll om att rätten skulle undersöka anklagelsen, och därefter ”bekiände bådhe nämpnden så wäll som närwarande tingsalmoge, att ingen af dem har sådant sport eller förnämmt, uthan twärt om, att han medh högsta fliit altijdh har sitt ämbete så förestått, att ingen hafwer deröfver att besjilla.” Liknande beskyllningar skulle emellertid också senare framföras.

Affären med Cornelius

Enligt domboken för år 1672 anklagades Daniel för att ha ”oskyldigen fångat och omänskligt trackterat, bastat och bundit” Petter Cornelius, som var främling på bygden. ^[b] Daniel och hans män hade misshandlat Cornelius svårt; han fick högra armen helt fördärvad, handklovarna skar in i köttet ”på bara benet”, och vänstra armen var obrukbar i fjorton dagar. Daniel påstod, att han trodde att Cornelius var en efterspanad tjuv. Han hade dessutom tunna och dåliga kläder och ett pass, som Daniel tyckte var oläsligt, eftersom det var skrivet på ett främmande språk. Cornelius hade också med sig gods, som Daniel misstänkte var stulet. Till yttermera visso hade Cornelius slagit vad om att Daniel inte skulle kunna fångsla honom ...

¹⁴ Daniel Bergenhem och Eskil Gyllenspets var säkerligen inte obekanta. 1651 köpte Daniels far, Nils Bergenhem, gården Norra Åmberg i Sunnetrakten av, som jag tror Eskil Gyllenspets far, Jon Hansson Gyllenspets. Jon Hansson var bondson från Värmlandsnäs, blev soldat Jon Hansson Spets 1624, blev fänrik 1639, löjtnant 1645, regementskvartermästare 1650, kompanichef 1654, major 1657, överstelöjtnant 1659, adlades 1660 till Gyllenspets efter sin sätesgård Gylleby nära Sunne, överste och chef för Närke-Värmlandsregemente 1669, generalmajor 1676, pensionerades 1677 och avled 1679. Han ligger begravd i den Gyllenspetska graven i mittgången i Sunne kyrka. ”Han var en i alla delar hederlig herre, som icke förhåfde sig över sin lycka”.

I den Gyllenspetska graven ligger också Daniel Bergenhems svåger, länsmannen Håkan Werner. Graven täcks nu av Daniels morfars, kyrkoherde Petrus Jonaes, gravhäll.

^[b] [*Domböcker är gamla tiders domstolshandlingar, vilka består av en underrätts huvudprotokoll med uppgifter om begångna brott och påföljder. En dombok kan också innehålla andra, personliga, uppgifter.*]

¹⁵ Skott måhl = Uppskjutet mål.

¹⁶ Anhängia = anhängiggöra, väcka talan vid domstol genom ansökan om stämning mot någon eller genom ansökan om att ett visst ärende skall prövas.

Daniel Bergenhem nekade till att ha misshandlat Cornelius, men det fanns flera vittnen till händelsen. Man misstänkte dessutom att länsman hade varit drucken vid tillfället. Han dömdes att plikta 40 daler för misshandeln och att betala skadestånd till Cornelius.

På bättre bestånd

Av jordeboken för år 1674 framgår, att Daniel fick Kiensön och Biurberget ”på sin tienst, båda med lika räntor och persdelar.” Uttrycket innebär, att landsböndernas arrendeavgifter (= räntan) för dessa båda kronohemman liksom den i jordeboken fastställda grundskatten (= persedlar) tillföll tjänstgörande länsman. Samma år noterades i kyrkans räkenskaper, att Daniel ”ger Pengar i häven”

Avsatt av landshövding Lejonhufvud

Det följande året blev föga lyckosamt. Länsman Daniel Nilsson Bergenhem blev, enligt egen utsago, helt sonika ”utan något sitt förseende” avsatt av landshövdingen, baron Abraham Lejonhufvud! Vid det ting som hölls i Daniels hem, länsmansgården Öjenäs, den 4 - 5 maj var ”/v/älförst. Oluff Persson i Prestbol /.../ förordnad uti länsmannens ställe.” Daniel framhöll att han var ”genom någon olycka kommen uti hans excellens landshövdingens onåde”, vilket kännbart skulle drabba ”hans hustrus och barns välfärd.” Kyrkoherde Aurenus, Daniels tremänning, begärde att nämndens ”tanke och mening” om Daniel skulle tas till protokollet, varpå ”alla sade sig vilja fälla för honom förbön och vilja på det underdån. ödmjukaste bedja hans excellens hr landshövdingen det han tänker gunstigt honom benåda och om möjligt var denna gången tillgifva hans förseende //, samt af nåde till förriga och villkor hjälpa, efter de hafve till honom den tillförsikt att han icke allenast härefter tager sig tillvara för sådana felaktigheter // utan ock häradet, såsom den /som/ nu för tiden bäste det känner, efter sin yttersta förmåga betjenar och uti en skälig och görlig /?oläsligt/ gagnar, hvilket extraderades efter flitig begäran för ett sannfärdigt bevis.”^{17 18 [c]}

Landshövdingen lät sig emellertid inte bevekas. Oluff Persson, som av titulaturen ”välförståndige” att döma troligen var nämndeman före sin upphøjelse, fick överta tjänsten som länsman. Att döma av formuleringar i domboken den 11 juni 1676 tycks Daniel emellertid ha fungerat som någon sorts

¹⁷ Förriga = (här troligen ungefär:) ”av nåd (honom) till sitt förra tillstånd (skick/status) och villkor återupprätta.” (SAOB F 3079 2b); även tidigare, förutvarande, under gångna år. (SAOB D:o 2a), förr i tiden (SAOB d:o 2c)

¹⁸ Extraderades = utdrogs ur protokollet (jfr extrahera = ”göra utdrag ur (ett aktstycke l. dylikt)”) (SAOB E 874)

[c]Tremänning (= syssling), dvs Bengt Jonsson Aurenus (1635 – 1714)

rättsbiträde: ”Sakfördes Per Persson i Uggenäs i Dalby sn till 12 /daler/ för sidvördnad och svordom emot länsman Daniel Nilsson då han fordrade af honom tionde på Kronans vägnar.”¹⁹

Den 27 oktober 1676 ”[p]ålade rätten Daniel Nilsson Bergenhem att framvisa hvilka /invändningar han hade?/ mot den balans som gudfruktiga och dygdesamma matrona hustru Elsebe Veterman honom genom en räkning påföre.”²⁰

Vid tinget i april 1677 vittnade ”nämnden och allmogen som tillstädes var, att fordom länsmannen Daniel Nilsson i Norra Öjenäs uti tretton års tid sitt lagmansämbete så berömligen och väl förestått hafver, att ingen hafver haft orsak att klaga öfver honom undantagandes för två år sedan, /då/ hafver fordom landshöfvdningen /.../ honom för något sitt förseende ifrån sitt länsmanämbete afsatt.”²¹

I mars 1678 bötfölldes Daniel för tjuvjakt på älg ”i fjol vinter på frälsehemmanet Råda ägor” . . .

Återupprättad av landshövding Reuterkrantz

Samma år, möjligen vid tinget den 11 – 12 oktober, fick Daniel Bergenhem tillbaka sin tjänst som länsman av den nye landshövdingen Martinus Reuterkrantz. Tingsförhandlingarna började nämligen med att *länsman* Oluff Persson beskyllde Daniel för att ha nedtystat olovlig tobakshandel. Längre fram i protokollet står: ”Näst förspordes rätten att *fordom länsmannen* Olof Persson i Prestebol och Daniel Nilsson i Öjenäs, *som nu står i länsmans ställe*, skall hafva pålagt hvarandra några beskyllningar angående o/eg/entligheter uti deras embets förvaltning.” Landshövding Reuterkrantz hade emellertid gett sitt biträde, landsfiskalen, order om att detta ärende inte skulle tas upp.

Enligt dombokens noteringar den 9 november 1679 ”/b/esvärade sig länsm. Daniel Nilsson i Öjenäs att han intet fått ut af allmogen tingsgästningspenningar.”²² ”Alltså beordrades vederbörande länsman att straffe ut samma pgr. [= pengar, belopp] med pantande, så framt de icke genom förmaning kunna därtill hållas.”

¹⁹ Sidvördnad = bristande respekt

²⁰ Balans = (här troligen) ”summa för hvilken ej redovisats l. som ej vederbörligen betalts” (SAOB B 151 7); även kassabrist, bokslut, med mera

²¹ Fordom = här: förre

²² Tingsgästningspenningar = de kostnader till häradshövdingens och nämndens underhåll (på Länsmansgården) under pågående ting, vilka bönderna skulle betala.

Vid samma ting bokfördes också att Daniel skulle sälja en tredjedel av hemmanet Öjenäs till kyrkoherde Aurenus.^[d]

Vid tinget den 3 maj 1680 uppmanades Daniel att vid nästkommande höstting skriftligen redogöra för vart den tredjedel av ”frälse sakören”, som den högvälborne herr Hamilton hade donerat till häradets kyrkor, hade tagit vägen.²³ (Jag tror att den så kallade saköreslängden då fördes tillsammans med domböckerna. Om Daniel på något sätt misstänkliggjordes genom denna uppmaning kan jag inte utläsa av texten.)

Från 1684 finns en anteckning i kyrkans räkenskapsbok om att Daniel gav en daler silvermynt till kyrkan och att han då bodde på Norra Öjenäs. ”Sången om länsmans och tingsställe under 1600-talet i detta hemman bekräftas således till del genom upplysningen i räkenskapsboken.”²⁴

1685 kom Daniel i delo med den mäktige och hårdföre brukspatronen Johan Karlström i Uddeholm.²⁵ Vid tinget i oktober året därpå hölls en ”lång rannsaking mellan Karlström och länsman angående 11 oberoende pungter, hvarför K. genom länsmans tjänsteförsummele skulle lidit skada och därför fordrade 4456 rdr. 39 st rm. Länsman kunde ej dömas skyldig. Karlström appellerade strax genom den väll.[ovlige] notarien Johan Vising med 3 d smt till lagmansrätten.”²⁶

Daniels andra häxeriaffär

Vid tinget i Norra Skoga den 19 augusti 1691 lämnade ”Halfvard Perssons hustru i Bosterud”, Ingeborg, in besvärande klagomål mot Daniel. På valborgsmässodagen hade han, medan Halfvard var borta, ”med vredesmod” kommit till Bosterud och börjat föra ”elak mun” på henne.²⁷ Han ”slog hänne tre

^[d] [Daniels syssling, Bengt Jonsson Aurenus (1635 – 1714)]

²³ Sakören = böter. [*Uppgifter om böter som dömt och indrivits fördes oftast i egna räkenskaper, kallade saköreslängder. Saköreslängden kan även innehålla uppgifter om personerna som dömts att betala böter.*]

²⁴ [Borlind, Signe (red.),] *Ekshärads socken*, [Ekshärad, 1969,] s.253

²⁵ Johan Karlström, grundare av Uddeholmsverken, var för övrigt brorson till sin synnerligen arge konkurrent, brukspatronen och borgmästaren i Karlstad, Johan Börjesson. (Börjessons dotterdotterdotter Maria Swartz gifte sig sedermera med Daniels sonson, Haqvin (Håkan) Bergenhem i Dalby.) [1668 påbörjade Johan Karlström byggnationen av Stjärns stångjärnshammare och Stjärnsfors bruk grundades därefter. Hans gods gavs namnet Uddeholm.]

²⁶ [rdr = riksdaler; rm = riksmünt; d smt = daler silvermynt.] Appellerade strax = begärde genast omprövning inför högre rätt. Lagmansrätt = en domstol på landsbygden. Lagmansrätten, som sammanträdde en gång om året, bestod av en lagman och tolv nämndemän.

²⁷ Föra elak mun på (eller mot) = vara ovetting mot

resor för munnen och skylde henne för trollpacka och djäfvulsmänniska, vred henne om näsan då hon satt och hade sin styfsons lilla barn på knäet” så att det blödde. Hon då torkat näsan med sitt förkläde ”sägande sig då hafva nog.” Därefter gav länsman sig i väg utan att invänta Halfvard Perssons återkomst.

Daniel Nilsson Bergenhem menade att det måste bevisas att han ”ditreste med vredesmod”. Han hade i själva verket haft ett ärende till Halfvard. Vad ärendet hade gällt hade han nu glömt, men han medgav att han hade anklagat Ingeborg för att ha gått in i hans lagård och sedan i hans mjölkstuga medan gårdsfolket var i kyrkan. Sedan dess hade han varken haft gagn av sin boskap eller av sin mjölk, som ständigt var skämd.

Ingeborg och Halfvard förnekade att hon besökt Öjenäs under gudstjänsttid. Däremot hade hon gått dit för att låna salt en söndagskväll före påsk, då hon visste att Daniel inte var hemma. Länsmanshustrun hade emellertid ännu inte kommit hem från kyrkan. I mjölkstugan hade Ingeborg inte varit, men hon tillstod att hon nödgats gå in i ladugården för att söka skydd mot hundarna. Där stod hon kvar och väntade tills pigan, som hon nyss sett gå efter vatten, skulle komma tillbaka. Dessförinnan kom emellertid länsmans svägerska Abelona Werner till gården. Ingeborg följde henne in, satte sig mellan sängen och köksdörren och framförde sitt ärende. Något salt fick hon emellertid inte låna, och i mjölkammaren hade hon aldrig varit.

Enligt Daniel hade Abelona dock berättat, att Ingeborg hade sett in genom dörren på mjölken som stod på bordet i mjölkammaren. Han påstod vidare att ”sedan han fick blod af Ingeborg fick han gagn och nytta af mjölken, men om det skedde var deraf, vet han intet.” För övrigt hade ”Ingeborgs hund och katta varit fundna uti hans fähus innestängda och [med] lyckta dörrar, men skulde intet Ingeborg att hon det gjort. Halfvard bad samma måtte bevisas. Länsman svarade [att] hans tjenstefolk dem där funnit.”

Daniel medgav, att han tidigare hade skickat Jöns Månsson i Södra Öjenäs till Ingeborg för att låta henne veta att hans mjölk alltid varit skämd alltsedan hennes besök i Länsmansgården. Jöns Månsson skulle också framföra, att om ”hon visste sig därtill vara orsak, skulle hon laga, att han finge njuta det tillgoda, Gud han ombeskräer, men det blef ingen hjälp däraf.”

Daniel klagade också över att Ingeborg på tingsplatsen ”skällt honom för folkeskämmaren”, d.v.s. att han skulle smäda och vanära folk. Han påstod vidare, att Ingeborg varit beskylld för trolldom redan innan hon gifte sig, och att hennes nuvarande man, Halfvard den gången varit ”hännes högsta förföljare och anklagare.” ”Hustru Ingeborg svarade sig för sådant blifvit frigjorder.”

Daniel tillstod att han slagit Ingeborg sedan hon förolämpat honom genom att påstå, att om hon kunde några trollkonster så hade hon i så fall lärt sig dem av länsman. ”Rätten nödgades detta mål nu uppsätta till nästa ting, att länsman där till skaffar bevis, att Ingeborg varit inne och sett i hans mjölkkammare och fähus. Jämväl bevis för huru hon hustru Ingeborg, förr varit för slikt angifven och beryktad, desslikes att han ej haft någon nytta af mjölken ifrån det hustru Ingeborg varit i hans fägård och till dess han fick blod av henne, såsom ock att hustru Ingeborgs hund och katta varit funnen i hans tillstängda fähus, så ville rätten sig däröver vederbörligen utlåta.”

Nu hann ärendet aldrig föras vidare innan Daniel avled. En knapp månad senare, i september 1691, deltog han i sitt sista ting. Av domboken framgår, att ”/l/änsman Daniel Nilsson besvärade sig högt därutöfver att han nu i år råkat ut för utroget och lättsinnigt folk, i synnerhet en dräng,” som sedan han ”länge brukat hos honom mycken bedräg/lighe/t” tillsammans med två pigor rymde ”bortåt Dalarna stjälandes då från honom en låsark.”²⁸

1692 hade Daniel Nilsson Bergenhem avlidit, eftersom såväl ”biskopinnan ” som rådman Torbjörn Häldman sade sig ha fodringar på sterbhuset.

Daniel var först gift med länsmansdottern Märta Jacobsdotter.²⁹ De hade åtta kända barn: Ablona, Jacob som föddes 1665 och som blev kommunister i Dalby, Nils, Daniel, Bengt, Hans, Märta, och Kersti, som föddes 1682. Efter Märtas död gifte Daniel om sig med Brita Bengtsdotter Ullberg, som avvisade de nyss nämnda fordringarna, men som också fortsättningsvis hade åtskilliga ekonomiska kontroverser, bland annat med sina styvbarn med vår anfader **Jacob** i spetsen.^[e] Men, ”det är,” som Andersen säger, ”en annan historia”.^[f]

/ Kjell Sjöberg (Fj. XI) (med stor hjälp av Åsa Bergenheim som läst de gamla tingsprotokollen)

²⁸ Låsark = (här troligen) låsbar kista

²⁹ Märta Jacobsdotter, som uppges vara född i Duvnäs, var dotter till den till namnet först kände länsmannen i Älvdalen, Jacob Hansson.

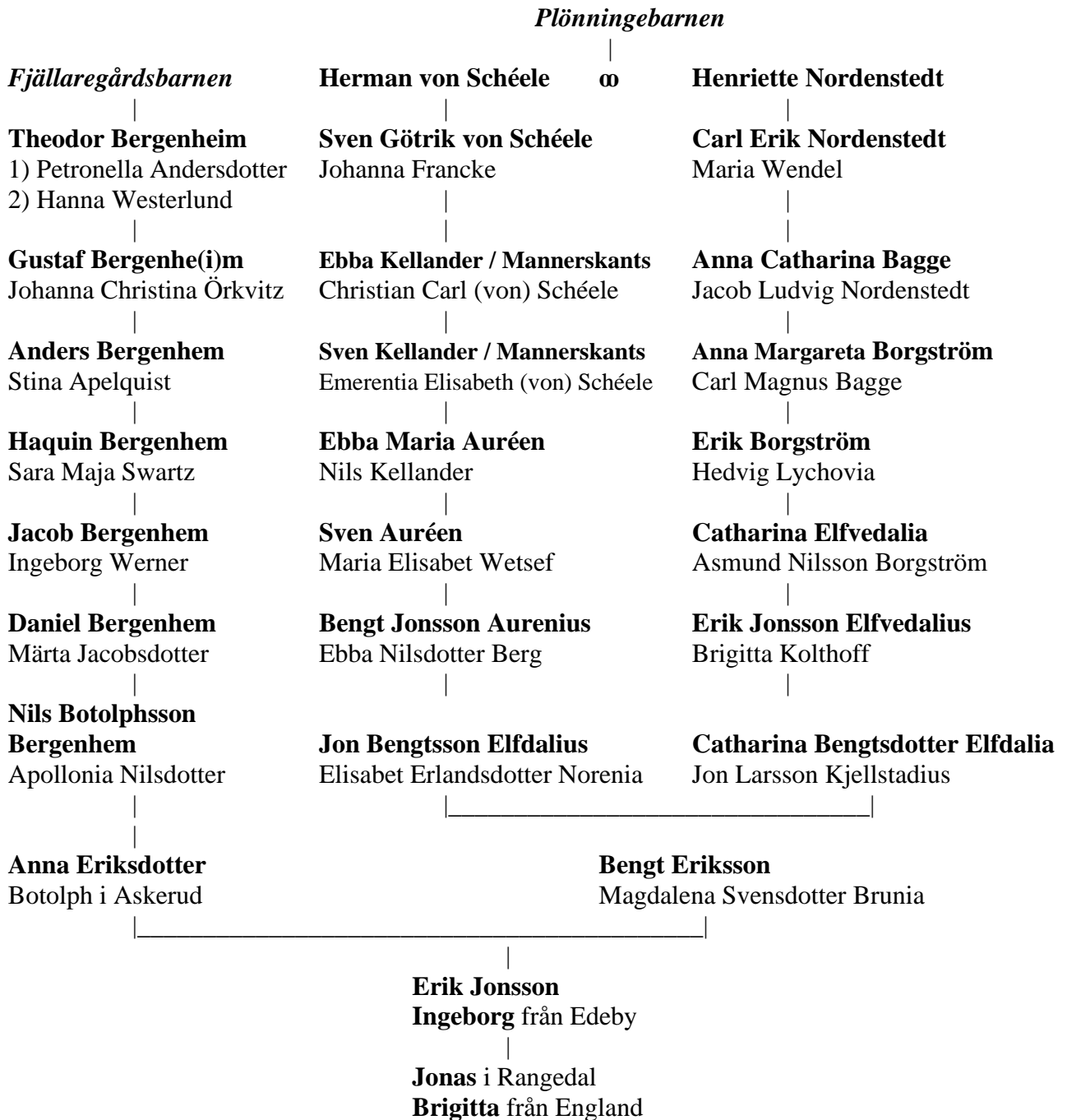
^[e] Jakob Bergenhem (1665 – 1726) anfader till Fjällaregårdsbarnen.

^[f] Citatet hänvisar till den danske författaren Hans Christian Andersen.

^[30] Åsa Bergenheim är Kjell Sjöbergs syster.

Alla är släkt med alla

Adam von Schéele har tidigare visat att barnen från både Fjällaregården och Plönninge är släkt, och kan räkna kyrkoherden i Ekshärad, Jonas i Rangedal (†1537) till sina anfäder. Det nya i detta schema är att Adam von Schéele funnit att även Herman von Schéeles hustru, Henriette Nordenstedt, är släkt med Jonas i Rangedal.

KONTAKTUPPGIFTER

Styrelsen:

Hans Bergenheim (Fj.X): Norra Liden 7, 411 18 Göteborg, 0702 686710,
hans_bergenheim@telia.com (*Obs, 1 st "understreck" mellan för- och efternamn*)

Per Bergenheim (Fj.X): Hagalundsgatan 39, 531 52 Lidköping, 0725 199070,
perbergenheim@gmail.com

Maria Lindqvist (Fj.VIII): Trollåsvägen 8, 432 64 Bua, 0703 791621,
lindqvist.maria@outlook.com

Olle-Petter Melin, (Pl.X/Fj.IX), Smultronvägen 20, 186 45 Vallentuna,
0706 997616, opmelin@gmail.com

Ann-Sofie von Schéele (Pl.I): Fridhemsgatan 48, 112 40 Stockholm,
0793 495858, asvscheele@gmail.com

Claes von Schéele (Pl.I): Janne Petters väg 5, 263 76 Nyhamnsläge,
0727 141213, claesvonscheele@outlook.com

AnnaKarin Zetterberg (Pl.X/Fj.IX): Regeringsgatan 85A, 11139 Stockholm,
0707 988346, annakarinzetterberg55@gmail.com

Senior rådgivare till styrelsen: Margareta Johansson (Fj.I): Dotetorpsvägen 238,
439 51 Åsa, 0705 364576

MEDLEMSBLADETS REDAKTION:

Olle-Petter Melin, (Pl.X/Fj.IX), 070 6997616, opmelin@gmail.com

Bengt Jacobsson (Fj.IV/Pl.III), 072 701 91 98, jacobson.bastad@telia.com

Tommy Räjert (Fj.XI), 070 56 212 36, tommy.rajert98@gmail.com

Kerstin Zetterberg (Pl.X/Fj.IX), 0705 412 771, klj@kluab.se

Släktföreningens konto: Plusgiro 817837-8

Föreningens hemsida hittas på adressen: www.scheelebergenheim.org

Föreningens Facebooksida heter: Släktföreningen von Schéele-Bergenheim

Det går även att mejla till föreningens mejladress:

scheelebergenheim@gmail.com (denna mejllåda kollas dock inte regelbundet.)